MİTOS, GÜNCEL TARİH OLDUĞUNDA…

Ali Asker Bal [1]

ÖZET

Eski toplumlar kendi tarihlerini mitolojiler üzerinden anlatıp aktarıyorlardı. Henüz yazının olmadığı toplumlarda sözel anlatım (ilahi, şiir), şarkı/türküler biçiminde, ezberlenmesi kolay tarzlarda kuşaktan kuşağa aktarılan bir tarih anlatımı söz konusuydu. Güncel tarih ise dijital satırlarda ve sanal bir evrende birikip yığılmaktadır. Tufan, Kurban ve Kerbela mitolojileri, halen savaş ve yıkımların süregeldiği Ortadoğu ile Mezopotamya coğrafyasında derin izler bırakmıştır. Her gün medyada karşılaştığımız görüntü ve fotoğraflar bize bu mitosları yeniden hatırlatmakta ve içerdikleri anlam nedeniyle insan zihninde travmatik etkiler bırakmaktadır. Bu çalışma, Claude Levi-Strauss'un 'Mit ve Anlam' ile Martin Heidegger'in 'Varlık ve Zaman' yapıtları eşliğinde söz konusu mitosları güncel tarihe ait görseller eşliğinde incelenmesine odaklanacaktır. Mitos ile tarih arasında varolduğu sanılan ayrım, tarihsel olayların mitolojiden ayrı değil de onun devamıymış gibi algılanması ve incelenmesiyle anlaşılabilir.

Anahtar Kelimeler: Mitos, Tarih, Tufan, Kurban, Kerbela

Bal, Ali Asker."Mitos, Güncel Tarih Olduğunda". *idil* 5.24 (2016): 1183-1194.

Bal, A.A. (2016). Mitos, Güncel Tarih Olduğunda. *idil*, 5 (24), s.1183-1194.

[1] Prof., Mardin Artuklu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, Mardin, aliasker.bal(at)gmail.com

AS MYTHOS BECOMES THE CURRENT HISTORY…

ABSTRACT

Old societies used to express and pass on their own histories through myths. In the societies where writing didn't exist yet, there used to be a history telling easy to memorize in the forms of oral expression such as chants and poems, songs and ballads and thus it would be passed on from generations to generations. In the contemporary history, though, it is being collected and piled in digital lines and a virtual universe. Deluge, Sacrifice and Karbala myths have left deep signs in the Middle East and Mesopotamia where wars and devastations have been taking place continually. The images and photos that we come across on media everyday reminds us of this myths again and because of the meaning they bear, they leave traumatic impacts on people's minds. This study will focus on the topics in question accompanied with Claude Levi-Strauss's 'Myth and Meaning' and Martin Heidegger's 'Being and Time' accompanied with the visuals from the contemporary history. The distinction between myths and history can be understood only through regarding and researching myths as a continuation of history rather than discriminating between the two.

Key Words: Mythos, History, Deluge, Sacrifice, Karbala

Mitoloji nerede biter; tarih nerede başlar? Günümüzde artık birer tarihi gerçeklik haline gelmiş olan bazı mitosları sosyal bilimler (arkeoloji, antropoloji, felsefe, sosyoloji) ile sanat disiplinleri (resim, fotoğraf, estetik, yorumbilim) dolayımında bir okuma ve incelemeye tabii tutmak olası mıdır? Biri tüm uygarlıkların söylencelerinde ve tüm kutsal kitaplarda bir felaket olarak yer alan 'Tufan' mitolojisi; diğerleri daha yerel ve İslama dair bir tören ve kıyımın anlatımı olan 'Kurban' ve 'Kerbela' mitleri ne kadar günceldir? Bu mitleri 'su' ve 'susuzluk' bağlamında bugüne ilişkin bazı görüntüler üzerinden incelemek, mitoloji ile tarih arasında var olduğu sanılan sınırın belirsizliğine işaret etmektedir.

Gerçeğin ve bilginin taşıyıcısı olarak mitler, evreni denetlemeye, insan eylemlerini etkin kılma yönünde bir işlev görürler. Mitos (myth), efsane (legend), destan (saga) ve halk öyküsü (folkstory) ile masal arasında genellikle yapıldığı görülen ayrım, edebi ölçüte dayanır; yapılmakta olan bir başka ayrım, ''mitos'' ile ''tarihsel gerçekler'' arasında olup, mitos niteliği taşıyan herhangi bir şeyin inanılmaya değer olmadığı gibi bir düşünceye dayanmaktadır.

Mitoslar hakkındaki bilgilerimizin kaynağı olan metinlerin çoğu tapınak arşivlerinden gelir. Mezopotamya mitoslarının kaynağı olan Dicle-Fırat vadisinde, tarımsal temellere dayanan oldukça gelişmiş kent uygarlıklarının geliştiği bilinmektedir. Mezopotamyada yaşayan insanlar, ritüel (tören) adını verdiğimiz incelikli bir etkinlik biçimi geliştirmişlerdir. Ritüeller, söz konusu eylemlerin yönetilmesinde izlenmesi gereken yolların doğru biçimlerinin neler olduğu hakkında uzmanlık bilgisine sahip yetkili kimselerce, belirli zamanlarda, değişmez bir biçimde yerine getirilen bir eylemler sistemi oluşturdu.

> Bu inceden inceye işlenmiş etkinlikler sisteminin tümü, insanın kendini kuşatmış bulduğu, nasıl görünecekleri önceden hesaplanamayan güçlerin denetlenerek, topluluğun esenliğini sağlama amacıyla geliştirildi. (Hook, 2002: 14)

Tarihin işlevi, geçmiş toplulukların davranışlarını olabildiğince doğrulukla ortaya çıkarıp kaydetmektir; yani belli bir tür bilgiyi bulup, onu öteki bilgilerden ayırmaktır. Mitosun işlevi ise, bilgi değil eylem; topluluğun doğrudan doğruya varlığını sürdürmesi için asal önem taşıyan bir eylemdir. Tüm mitolojiler gibi ilkel toplumlarda üretilen mitolojilerin hepsinde bulunan ortak yönlerin, evrenin gizini çözmeye çalışmalarından yola çıkarak, ortak ilk ana, baba, gökyüzü ve yeryüzü tanrıları olduğu söylenebilir.

YAŞATAN VE YOK EDEN BİR GÜÇ OLARAK SU; TUFAN MİTOSU

Tufan mitosu, ritüel mitosları sınıfı içinde yer almaktadır. Campbell'e göre (1998: 149) "bilinen en eski tufan öyküsü, 1895'de Nippur kazısında çıkarılan, yaklaşık 17x12 cm. boyutlarında pişirilmiş kil üstüne yazılı bir tablettir". Tablete göre tanrılar arasında bir anlaşmazlık var ve tufan bir tanrının gazabı sonucu gelişir; diğer tanrılar ise buna göz yumarlar.

Sümer tufan mitosu, Babilonyalı biçiminden oldukça genişletilerek Gılgamış Destanı içine alınmıştır. Tufan, mitoloji ve kutsal kitaplara göre tanrıların bir kavmi, halkı veya tüm insanları cezalandırmak amacıyla gönderdiği büyük felakettir. En çok bilineni Nuh Tufanı'dır. Tufan'ın geleceğini hisseden Nuh, bir gemi yapar ve tüm canlılardan bir çift alarak taşkından korunur. Tüm din ve dillerde tufan mitleri var. Sümer kökenli bu mitos, Gılgamış Destanı ile Yunan mitolojisine daha sonra ise kutsal kitaplara geçti. Hook'a göre; (2002: 60) ''tufan mitosunun, görülmedik derecede şiddetli bir taşkınla ilgili bir tarih geleneğine dayandığına kuşku yoktur.''

Nuh tufanına göre Tanrı, insanların düşünce ve eylemlerinin kötü olduğunu gördü ve insanı yaratmış olmaktan pişmanlık duydu; bunun acısını şöyle dile getirdi: ''Kendi yaptığım insanı, insanları ve hayvanları, sürüngenleri ve uçan kuşları silip süpüreceğim yeryüzünden, çünkü bütün bunları yaratmış olmaktan pişmanım.'' (Cömert, 2014: 110) Nuh'u esirgemek isteyen tanrı, ona gofer ağacından bir gemi yapmasını söyledi. İçten ve dıştan ziftle kaplı olacak bu geminin, gövdeden bir arşın yükseklikte çatısı olacaktı. İçi, üç kata ayrılacak ve yanında bir kapısı olacaktı. Tanrı, gökkube altında yaşam soluğu olan her varlığı yok etmek için yeryüzüne sular salacaktı. Nuh, tufan suları her yanı kaplamadan önce, çocuklarını, karısını ve çocuklarının karılarını, her hayvandan bir erkek ve dişiyi alarak gemiye girdi. Toprak tam 150 gün sular altında kaldı, sonra sular çekildi ve gemi Ararat Dağı'na oturdu.

Mitos, belli bir durumun yarattığı insan düşgücünün (imgelemin) ürünü olup, belli bir şey yapma niyetini gösterir. Doğa öğeleri karşısında insanın güçsüzlüğünün anlatımı olan mitoslar; imgelem yardımıyla, gerçek yaşamı yorumlama yolunda ilk girişimlerdir. Mitoloji, tarihsel evrimin ilk aşamalarında bulunan toplulukların hem dini, hem de sanatsal yaratısıydı. Marks, (1980: 18) mitolojiyi, ''antik sanatın çalışma alanı ve atölyesi'' olarak niteler. Sanat, kutsala olan bir eğilimle değil; mtoloji, dinsel tasarımlar yanında ve onlarla sıkı ilişki içinde, dinsel olmayan büyük bir içeriği de taşıdığı için, ondan temelleniyordu. Hristiyan mitolojisiide belli bir süre, benzeri bir rol oynamıştır sanatın evriminde.

Tufan'ın sanatsal bir yorumu olarak, Michelangelo'nın *''The Deluge''* (Tufan) freskosu Vatikan'daki Sistina Şapeli'nin tavanlarını süsleyen Eski Ahit tasvirlerinin

bir bölümü olarak boyanmıştır (Resim 1). 1508'de başlayan bu tasvirler 1512'de tamamlanmıştır. Freskoda tufandan kurtulmaya çalışan 60 kadar figüre yer verilmiştir. Arkada Nuh'un gemisi ve gemiye binmek için çırpınanlar; geminin hemen önünde ise aşırı ağırlık yüzünden batmak üzere olan bir kayık var. Kayıktakiler, telaşla binmeye çalışanları suya geri itiyorlar. Resmin sağ tarafında, bir kaya kovuğuna sığınmış bir topluluk görülüyor. Sol ön düzlemde, kurtuluş arayan bir insan kümesi için de korkudan yılmış ya da bayılmış bir kadını taşıyan bir erkek var. Yine çocuğunu kurtarmaya çalışan bir anne, birini kucağında sımsıkı tutmuş; diğer çocuk ise annesinin bacağına sarılmış durumda betimlenmiştir. Kasırganın yaprak ve dallarını tümden yok ettiği bir ağaca tırmanan bir genç, benzer kurtuluş çırpınması içindedir.

Resim 1: Michelangelo, ''The Deluge'', Fresco, 280X570 cm., Capella Sistina, Vatikan. Kaynak: 'http://www.wga.hu/html_m/m/michelan/3sistina/1genesis/2flood/02_3ce2.html

Fotoğraf 1: "Akdeniz'de Trajedi"; Yunanistan'ın Rodos adası açıklarında karaya oturan tekne ve göçmenlerin Zefyros kıyısına çıkarılışları. Fotoğraf: Anadolu Ajansı. 2015. Kaynak: https://www.theguardian.com/world/2015/apr/21/the-sea-does-not-care-wretched-history-migrant-voyages-mediterranean-tragedy

Michelangelo, tufanı Eski ve Yeni Ahit'e yer aldığı şekliyle yorumlamış; vaftize gönderme yaparak günahların su ile arınarak giderilebileceğine vurgu yapmıştır. Bütün bu yıkım içerisinde, suların ortasında Nuh'un ahşap gemisi (temsili kilise) umut ve kurtuluşun bir sembolü olarak durmaktadır. Azgın sularla boğuşan insan kalabalığı ile Nuh'un güvenli platform/gemisi bir tezat oluşturmaktalar. Tufan, yeryüzünün yeniden ilk başlangıçtaki sularla kaplı haline dönmesi, yenilenmesidir. Her yenilenme bir çeşit devrimle ortaya çıkar. Çünkü tufan ile eskimiş olan herşeyin sonu gelir ve yeniden dirilen yer başlangıç ve öz'dür. Kötülük sonucu ortaya çıkan kaos yeniden dinginliğe kavuşur.

2015 yılında Yunanistan'ın Rodos adası açıklarında karaya vuran bir göçmen teknesi, bir kez daha ajanslara ''Akdeniz'de Trajedi'' başlığıyla haber oldu (Fotoğraf 1). Bu haberin medyaya servis edilen görüntüleri ile Michelangelo'nun resimi arasındaki benzerlik şaşırtıcıdır. Gerçeklik ile temsil arasındaki var olduğu sanılan keskin ayrım, bu resim ve fotoğraf özelinde tamamen silinmiştir. Her iki görselin tam ortasına denk gelen ve birinin diğerini taşıdığı iki insan/figür, temsil ile gerçekliği ve mit ile tarihselliği birbirine oldukça yaklaştırmaktadır. Bu yüzyılda savaşlar ve soykırımlardan kaçmak zorunda kalarak, denizde boğulan göçmenlerin görüntüleri, ''Nuh gelsin de tufan görsün!'' dedirtecek boyutlara ulaşmıştır.

YARATILIŞ VE ÖLÜM İKİLEMİ; KURBAN MİTOSU

Antik çağlardan günümüze değin tanrılara ve ilah/yüce olarak görülen varlıkları memnun etmek için yada felaketlerden korunmak gibi amaçlar doğrultusunda canlı hayvan kesilmesi kurban ritüeli olarak adlandırılmaktadır. Farklı dönem ve uygarlıklarda kurban sadece tanrılara ve ilahlara değil, libasyon (sıvı adağı) yoluyla ölülere de sunulduğu bilinmektedir. Şarap, bira ve insan kanı en çok kullanılan sıvılardır.

Kurban, Babil'in tufan sonrası dönemine ait bir mitostur. Friedell'e göre (2006: 221);

> Gılgamış Destanı'nda Tanrılar meclisi, günahkar insanlığı cezalandırmak için büyük bir tufan oluşturma kararı alınca; tanrı Ea, çok sevdiği Utnapişti'yi haberdar etmiş, o da kurtuluştan sonra tanrılara ilk kurbanı kesmiştir.

Sümerlerde yaratılış olgusu, varoluşun sürekliliği için tanrıya bir can verilmesi, Marduk'un Tiamat'ı kurban etmesiyle başlar. Marduk'un Tiamat'ı bir 'deniz kabuklusu' gibi ikiye bölmesi, kozmos'un yer ve gök olarak bölünmesi, yaratılış eyleminin başlangıcı olarak kabul edilir.

Tek tanrılı dinlerin kutsal kitaplarında, İbrahim'in İshak'ı kurban etmesi ortak bir tema olarak yer alır. İslam'da, İbrahim peygamber, gördüğü rüyayı oğlu İsmail'i kurban etmesinin istenmesi şeklinde yorumlar ve onu tam kurban edecekken bu teslimiyetinin tanrı tarafından ödüllendirilerek kendisine bir melek eşliğinde gökten bir koç indirildiğine inanılır.

İshak'ın kurban edilişi, rönesans resminin en çok tekrarlanan konularından biridir. Caravaggio'nun *''Sacrifice of İsaac''* adlı yapıtı, 15. Yüzyıl İtalya'sında Papa Urban VIII'ın yerine geçen Kardinal Maffeo Barberini'in siparişi üzerine üretilmiştir (Resim 2). Resimde, İshak'ın yüzündeki korku ifadesi, bu kurban etme eylemine istekli olmadığını gösteriyor. Babası, tam boğazını keserken, bir melek bir koç

getirerek, durumu müdahale eder. Ön plandaki tatsız sahneye kıyasla arka planda daha dingin bir manzara keskin zıtlığı vurgulamaktadır.

Resim 2: Caravaggio, ‘‘Sacrifice of İsaac’’, Tuval üzerine yağlıboya, 104X135 cm., Uffizi, Floransa. Kaynak: http://www.artbible.info/art/large/2.html

Fotoğraf 2: Işid’in elinde bulunan rehinenin öldürülmesi. Ninova, Irak, 2015. Kaynak: http://www.en.alalam.ir

İnsanlık, binlerce yıl sonra geçmişin barbar uygarlıklarını anımsatan insan boğazlanması sahnelerine bu yüzyılda tekrar tanık oldu. 2015 yılında Irak’ın Ninova kentinde çekilmiş bir fotoğrafta Işid barbarları ellerine geçirdikleri rehinelerden birini hunharca katlediyorlar (Fotoğraf 2). Caravaggio’nun içerisinde merhamet barındıran resim temsiline karşılık bu fotoğrafta ölüm seyirlik bir sahnenin ürpertici bir gerçekliği olarak sunulmaktadır.

SUSUZLUK VE ZULÜMDEN ÖLMEK; KERBELA MİTOSU

İslam mitolojisinin en önemli anlatılarından olan Kerbela Katliamı, tarihin her döneminde toplumsal yapılanmada görülen ve temel karşıtlık olan zalimle mazlumun çatışmasını anlatmaktadır. 680 yılında, Bağdat’la Kufe arasındaki Kerbela’da İslam tarihinin en acı olaylarından biri yaşanmıştır. Kerbela katliamı, Muhammed’in torunu, Hz. Ali’nin oğlu İmam Hüseyin’in ve ailesinin kendilerine biat etmedikleri için, Muaviye’nin oğlu Yezid’in askerlerince sarılıp, günlerce aç ve susuz bırakılmaları ve katledilmelerini anlatır. Kadınlar ve çadırlar talan edilip yağmalanır. Hz. Ali’nin soyundan kimseyi sağ bırakmamak için Hüseyin’in bebek yaştaki oğullarına bile kıyılır. Bununla da yetinmeyen Yezid’in askerleri, ölenlerin başlarını mızraklara geçirerek, taraftarlarına ibret olsun diye Kufe sokaklarında gezdirirler. Yıldız, (2012: 95-96) ‘‘Ve Zalim ve İnanmış ve Kerbela’’ adlı romanında, Hüseyin’in uğruna başını verdiği gerekçeyi şöyle yazar:

> Her isteyen istediğine boyun eğerse, boyun eğmeyenlerin hali nice olacak? Sanılmasın ki boyun eğmeme bir kibir işidir. Ben de boyun eğerim. Ama bilirim ki, Yezid'in önünde eğilirseniz eğer zalimlik azlacağına çoğalacaktır.

İslam mitolojisine ait bu olayın temel temaları, boyun eğmeme, baş eğmeme erdemleri, zalimin güçlü görüntüsünün ardındaki güçsüzlüğü ve baş eğmeyen mazlumun yenilmezliğidir. Tüm dünyada Şiiler, Anadolu'da Alevi ve Bektaşiler için özel bir anlamı olan Kerbela; muharremin ilk on günü yasla birlikte su orucu tutularak, onuncu günde ise aşure yapılarak anılır.

Resim 3: Abbas Al-Musavi, ''Battle of Karbala'', late 19th-early 20th century. Oil on canvas, 72 x 118 in., 104 lb. (182.9 x 299.7 cm, 47.17kg). Brooklyn Museum, Gift of K. Thomas Elghanayan in honor of Nourollah Elghanayan, 2002.6 Kaynak: http://historiadesigneteoria.blogspot.com.tr/2011/03/iranian-folklore-painting-ghahve-kaneh.html

Fotoğraf 3: Irak'ın Şengal kentinin Sincar çöllerinde Ezidi halkının göçü. 2014.Kaynak:http://www.evrensel.net/haber/89870/ucsuz-bucaksiz-colde-buyuk-zidi-gocu

Abbas Al-Musavi'nin ''Kerbela Savaşı'' adlı resmi, Irak'ın Kerbela Çölü'nde, 680 yılında İmam Hüseyin ve ailesinin, Emevi halifesi Yezid'in ordusu tarafından katledilmesini konu almaktadır. Hz. Ali taraftarlarının, Emevi halifesini gayrimeşru sayarak buna karşı direnişe geçmeleri sonucu, İslam şii ve sünni mezhepler olarak bir ayrışma ve yarılma yaşadı. Resim, beyaz atına binmiş olan Hüseyin'in bu haksızlığa karşı kahramanca savaşmasını temsil ediyor (Resim 3). Şiilerin Emevi zulmü karşısında uğradıkları katliamlar ve acılar resmin bütününe dağılan küçük parçalarda farklı kompozisyonlar olarak kurgulanmıştır. Resmin alt bölümünde Hüseyin ve ailesinin cennette; Yezid ve taraftarlarının ise cehennemde tasvir edildiği görülüyor. Kerbela matemini anlatan bu tarz resimler daha sonraları çoğaltılarak afiş/poster şeklinde kahvehanelere asılmıştır. Yine perdeler halinde taziye törenlerinin önemli bir parçası olarak teatral ritüellerin vazgeçilmez bir aracı olarak kullanılmışlar ve anlatı resim geleneğinin önemli bir tarzı olmuşlardır. Şii kültürde sık görülen kahvehane sanatçılarının favori konuları arasında Kerbela ön sıralardadır.

2014 yılının Ağustos ayında Işid barbarları Ezidilerin yaşadıkları Irak'ın Şengal kentine saldırdılar. Bu olay, insan öldürmeyi büyük günah sayan bir halkın, din adına öldürmeyi hak sayan bir barbarlıkla tekrar karşı karşıya gelişi oldu. Ezidilerin tarihine '73. Katliam' olarak geçen bu saldırı sonrası sağ kurtulabilenler, tek damla suyun olmadığı Sincar çöllerinde susuzluk ve açlıktan kırıldılar (Fotoğraf 3). Su ve su kaynaklarını kutsal ve tanrısal kabul eden kadim bir halkın susuzluktan ölmesi trajedinin boyutunu göstermeye yetiyordu.

LEVY-STRAUSS VE HEİDEGGER; 'MİT VE ANLAM', 'VARLIK VE ZAMAN'

Sosyal antropoloji ve felsefe açısından mitosların anlamı ve insan varoluşuyla ilgisini Antropolog Claude Levy Strauss ile filozof Martin Heidegger'in yaklaşımları bağlamında incelelediğimizde, mitolojinin tarihle olan sıkı birlikteliği belirgin bir şekilde karşımıza çıkar.

Claude Levy-Strauss'a (1986: 29) göre;

> Mit, insana çevre üzerinde egemenlik kurması için daha fazla maddi güç vermede başarısız kalmıştır. Ancak mit insana, çok önemli bir şeyi, evreni açıklayabileceği ve evreni anladığı yanılsamasını vermiştir.''

Belgesiz tarih durumunda, kuşkusuz hiç bir yazılı belge yoktur, yalnızca aynı zamanda tarih olduğu da söylenen sözlü bir gelenek vardır. Levy-Strauss'un, yazısız halklar dediği topluluklar, çevreleri ve bütün kaynakları konusunda inanılmaz derecede kusursuz bilgiye sahiptir. O'na göre kadim halkların sahip olduğu bu yeteneği günümüz inasanlığı kaybetmiştir. Levy-Strauss'a göre, kavramsal düşüncenin rolünü oynamak mitsel düşüncenin özgünlüğüdür.

Levy-Strauss, toplumlarımızda tarihin, mitolojinin yerini aldığına ve aynı işlevi gördüğüne, yazısız ve belgesiz toplumlardaysa mitolojinin amacının, geleceğin bugüne ve geçmişe mümkün olduğu ölçüde bağlı kalmasını sağlamak olduğunu belirtir.

> Ancak bizim için gelecek her zaman bugünden farklı, çok farklı (bazı farklılıklar kuşkusuz politik tercihlerimize bağlıdır) olmalıdır. Fakat gene de mitoloji ve tarih arasında kafamızda bir dereceye kadar varolan uçurum, belki de mitolojiden ayrı değil de, onun devamı olarak algılanan tarihsel olayları inceleyerek aşılabilir.'' (Levy-Strauss, 1986: 52)

Heidegger'in varoluşçu felsefesi birinci yüzyılın mitolojik dilinden çok daha fazla simgelerle dolu olduğu için mitik bir form içermektedir. Heidegger, 'Varlık ve Zaman'da şeylerin iki alımlama kipini birbirinden ayırır. Şeylerin kullanılabilirliği, somut gereksinimleri karşılayabilir olması kipi ile şeylerin bir düşünce ve bilgi nesnesi olması kipi. Heidegger, insanın birincil deneyiminin, günlük yaşamdaki somut deneyimi olduğunu belirtir. Bu deneyimde şeyler, kullanılabilir bir araç olarak alımlanır. Dolayısıyla dünya, öncelikle insan ereklerine göre yapılanmış bir dünyadır.

Heidegger'e göre (2011: 402);

> Tarih, ayrıca 'zaman içinde' dönüşmekte olan varolanlar bütününü de imlemektedir. Tarih, mazide kalanlar anlamındaki 'geçmiş' değil, geçmişteki menşei de ifade edebilmektedir. 'Tarihi olan' bir şey, belirli bir oluşla irtibat halindedir. Buradaki 'gelişme' bazen yükseliş, bazen çöküş olabilir. Bu şekilde 'tarihi olan' bir şey, tarihi de 'yazabilmektedir'. İster tarihbilimsel açıdan biliniyor olsun, isterse de kendiliğinden anlaşılır olup menşei bakımından saklı kalmış olsun, her türlü menkulatı (nakle dayalı bilgi) içermektedir.

Heidegger'de anlama insan varoluşunun temel hareketidir. Varoluş, insanın sahip olduğu tüm imkanların dışlaşmasıdır. İnsan bizzat kendi imkan ve ürünlerini yorumlamakta ve anlamaktadır. Heidegger anlamayı ve hermenutiği (yorumbilim) bir yöntem olmaktan çıkarıp, insanın varlık tarzı, bir dış dünyaya açılma biçimi olarak konumlar. İnsan, kendi tarihi içinde kendini anlatmaktadır.

MİTOS, ARTIK GÜNCEL TARİHTİR

Kadim uygarlıklar ve eski toplumlar, yaşadıkları tarihi olayları mitoslar şeklinde anlatmakta ve gelecek kuşaklara aktarmaktaydılar. Levy-Strauss'un ifadesiyle 'yazısız ve belgesiz topluluklar', henüz yazı olmadığından sözel anlatım yollarıyla, (türkü/şarkı, ilahi ve şiir) yani ezberlenmesi kolay biçimleri kullanarak kuşaktan kuşağa bilgi ve deneyim aktarımı yapmaktaydılar. Günümüzde tarihe ait veriler ve notlar, dijital satırlarda ve sanal evrende birikmekte ve yığılmaktadır. Mezopotamya ve Ortadoğu coğrafyasının mitosları olan Tufan, Kurban ve Kerbela hergün yeniden yaşanmakta ve bu yaşananlar tarihsel olaylar olarak kayıtlara geçmektedir. Her gün ekranlara ve sayfalara düşen görüntü ve fotoğraflar bize bu mitosları yeniden anımsatmakta, zihinlerdeki travma devam etmektedir.

Bir baba, çocuğunu kolundan tutup, dikenli tellerin ötesine fırlatmaya çalışıyor. Bir anne, kucağını aldığı çocuğuyla mayın tarlasından koşarak sınırı geçmeye uğraşıyor. Bir baba, sırtladığı çocuğunu kilometrelerce yol yürüdükten sonra durdurulduğu noktada sadece ''bir yudum su!'' diye yabancı bir ülkenin askerine diz çöküp yalvarıyor. Bir anne, savaştan kaçarken elinden düşürdüğü için ölen bebeğinin cesedini kucağında saatlerce sallamaya devam ediyor. Sınırın öte tarafından atılan bir

pet su şisesini tutmak için yüzlerce el havaya kalkıyor. Binlerce insanın yaşadığı kentler, en son modern savaş araçlarıyla çevrilerek ve elektrik, su, internet, telefon bağlantıları kesilerek katliamlar gerçekleştiriliyor.

Bu her bir hikayenin/olayın yüzlerce yıldır Mezopotamya'da dedelerin-ninelerin ve onların da dede ve ninelerinin ve daha daha önceki nesillerin anlattığı korkunç hikayelerden zerrece bir farkı yok. Tarih boyunca, tüm coğrafyalarda, tüm farklı ırk, din veya mezhepler arasında yaşanan savaşlarda hep aynı şeyler olmaktadır. Askeri, ticari ve politik güçlerin çıkardığı savaşlarda asıl yıkımı hep halklar yaşamaktadır. Sonra bu felaketlerin kitabı yazılır, filmi çekilir ve o kitap ve filmlerde sanki her şey kötü bir rüyaymış da uygarlık o rüyadan artık uyanmış gibi sunulur. Yüzleşmeler hiç bir işe yaramaz. Hukukla meşrulaştırılmış devlet politikalarının gerçek yüzü ya da iktidarları ayakta tutan savaş ekonomisinin vahşi talepleriyle; o dinlediği, okuduğu, izlediği mitos ve hikayelerdeki durumlar arasında bağ kuramayan insanlık, bu aymazlığı yüzünden hem savaşların mağduru hem de suçlusu olur.

Claude Levy-Strauss'un 'Mit ve Anlam'ı ile Martin Heidegger'in 'Varlık ve Zaman' adlı temel yapıtları insan edimleri, mitoslar ve tarihsellik izleğinde, insanın kendi varoluşuna odaklanmaktadırlar. Sosyal antropolog Levy-Strauss ve felsefeci Heidegger, mitosların insan edimlerinin anlamlı birer sonucu ve kendi tarihsellikleri oldukları konusunda görüşbirliği içindedirler. Her ikisi de, sanat, din ve bilim-tekniğin ortak mitik kaynaklarında insan dehasının bütün yapıtlarının temel anlamını görmektedirler. İnsan hiçbir zaman görünüşlerin edilgin bir gözlemcisi olarak yetinmediği gibi sürekli olarak kendisine bir şey öğretmeyen 'tecrübe yağmurları'nı biriktirmeklede yetinmemiştir. O, her zaman evreni açıklama ve değiştirme çabasında evrenle kendi arasına bir mesafe koymuştur. İnsanı diğer varlıklardan ayıran özelliğide budur. Diğer tüm varlıklar daima evrenin içine gömülü durmalarına karşın, insan evrende yaratıcı edimlerde bulunmuş ve sürekli devinim içinde olmuştur. İnsanın evren hakkında gerçekleştirdiği ilk tasarımların mitoloji, ilk eylem uğraşlarının sayıklamayı andıran büyü olduğu açıktır. O, görmek ve maruz kalmakla yetinmeyip, görünen şeyin ötesinde görünüşlerin sırrını arıyan, düşleyen, icat eden tek varlıktır.

Günümüzde insan varoluşuna dair gerçeklikler olan özgürlük ve barbarlığın uzlaşmaz çatışması devam etmektedir. Tufan, Kurban ve Kerbela mitosları doğdukları ve geliştikleri coğrafya olan Mezopotamya ve Ortadoğu'da, halen yaşanmakta olan savaş ve yıkımlar gerçekliğinde, bu coğrafyada yaşayan halkların kaderini belirlemeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

CAMPBELL, Joseph. *Doğu Mitolojisi, Tanrıların Maskeleri*. Çev. Kudret Emiroğlu, Ankara: İmge Kitabevi, 1998

CÖMERT, Bedrettin. *Mitoloji ve İkonografi.* Ankara: De ki Basım Yayım, 2014

ENGELS, Friedrich-Marks, KARL. *Sanat ve Edebiyat Üzerine*, Çeviren: Murat Belge, İstanbul: Birikim Yayınları, 1980

FRIEDELL, Egon. *Mısır ve Antik Yakındoğu'nun Kültür Tarihi.* Çeviren: Ersel Kayaoğlu, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2006

HEIDEGGER, Martin. *Varlık ve Zaman*. Türkçesi: Kaan H. Ökten, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2011

HOOK, Samuel Henry. *Ortadoğu Mitolojisi.* Çev. Alaeddin Şenel, Ankara: İmge Kitabevi, 2002

LEVI-STRAUSS, Claude. *Mit ve Anlam*. Türkçesi: Şen Süer / Selahattin Erkanlı, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1986

YILDIZ, Bekir. *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela*. İstanbul: Everest Yayınları, 2012